

BILDER OCH FILMER

FOTOGRAFERA OCH PUBLICERA, ÅK 5-6

Vi inledde det här avsnittet genom att tillsammans med eleverna göra en tankekarta över var och när vi använder bilder på nätet och vad vi kan om publicering av foton på nätet.

Vidare lät vi eleverna svara på fem frågor gjorda av medialäraren Joakim Jardenberg. De handlar om vad lagen säger att vi får göra med bilder. Länk till hans frågor och svar finns på vår hemsida. Eleverna kan även få i uppdrag att intervjua föräldrar, släktingar och övrig skolpersonal.

Jardenberg skriver (<http://jardenberg.se/far-jag-fotografera-dig-naken-och-publicera-pa-natet-raka-svar/#facit>):

”Bakgrund: Rätten att fotografera i Sverige är oerhört stark. Det hänger ihop med grundlagen om yttrandefrihet. Citat: ”Yttrandefriheten enligt denna grundlag har till ändamål att säkra ett fritt meningsutbyte, en fri och allsidig upplysning och ett fritt konstnärligt skapande. I den får inga andra begränsningar göras än de som följer av denna grundlag.”

Om du ska kunna utnyttja rätten att berätta något behövs en genomgripande rättighet att samla in information och kunna presentera den i olika tekniska format (alltså inte bara text). Du måste helt enkelt få lov att fotografera för att kunna dokumentera och avslöja det som grundlagen avser göra möjligt.

Men det finns ett svårare fall och det handlar om platser som inte är allmänna. Den som driver en affär, till exempel, får förbjuda dig att äta glass i affären, och på samma sätt kan det vara ”förbud mot att fotografera”. Mest relevant blir det här i känsliga miljöer, t.ex. i skolan. Ofta har man ett ”fotoförbud” på skolan, men det är egentligen inte ett fotoförbud i lagens bemärkelse. Du får nämligen utgå från din rätt att fotografera tills skolan gör dig uppmärksam på motsatsen. Och fortfarande får skolan bara lov att avvisa dig, om de kommer på dig med att fotografera. De får alltså inte lov att frihetsberöva dig, ta ifrån dig utrustning, bilder du tagit eller på annat sätt utöva ”våld” mot dig. Inte ens tillkallad polis får lov att radera din upptagning, vilket är en pinsamt utbredd uppfattning även hos polisen. Tänk på den banala jämförelsen med glassen igen – du kan bli utkörd från affären, men inte kastad i fängelse. Samma sak med fotografering. Skillnaden blir också tydlig om vi tittar på fotografering i hemmet. Hos dig själv får du plåta hur mycket som helst, men i någon annans lägenhet får du inte göra det. Däremot får du stå i ditt eget hem eller på allmän plats (ute på gatan) och fotografera in i någon annans hem. Upplevs av många som märkligt, men är helt sant.

En sista parentes, du får inte heller agera för närgånget med kameran. Det finns en gräns för när det kan uppfattas som ofredande. Det finns också i grundlagen ett undantag för pornografiska bilder, som gäller den under 18 år. Det borde vi också enkelt kunna undvika. ”

Var dock noga med att upplysa eleverna att det även gäller dem, de får inte heller fota en kompis i t ex omklädningsrummet.

UPPDRAG 1:1

1. Gör en tankekarta

Skriv ner tillsammans med eleverna vilka sajter de brukar använda för att lägga ut bilder/filmer. Fråga hur många som någon gång har lagt ut en bild på internet. Var noga med att berätta att du också har gjort det, det ger eleverna en trygghet i att de inte gjort något "fel". Uppmärksamma dem på hur många som faktiskt har lagt ut en bild, vi ska återkomma till det senare.

2. Svara på frågorna

Antingen så ställer ni frågorna muntligt och låter eleverna räcka upp handen på "ja" eller "nej" eller så skapar ni i förväg ett frågeformulär. Ett av flera alternativ till att göra enkäten digital är att använda sig av Google dokuments eller Mentimeter. Fördelen med Mentimeter är att ni enkelt får en sammanställning av alla svar utan att någon enskild elev, lärare eller förälder "hängs ut". Svaren ligger till grund för en fortsatt diskussion kring hur ofta vi faktiskt är på nätet och använder oss av olika sociala medier.

3. Titta på filmen och redovisa svaren

En bild säger mer än tusen ord och vi upplever lite samma sak med filmer. Det har varit en vinst att börja ett arbetsområde med en kort film som väcker tankar eller provocerar eleverna lite. En form av "starter".

I det här området har vi sett filmen direkt efter frågorna eftersom den ger svaren. Men nu är det dags att diskutera!

Vill man så kan man istället redovisa svaren genom att läsa mer på Jardenbergs sida. Det kan även vara en "arbeta vidare med"-uppgift.

4. Redovisa svaren och berätta om lagen, våra rättigheter och skyldigheter

Låt eleverna göra en egen multimodal presentation av sina resultat. Använd iPad eller datorn för att skapa en film, Prezi, PowerPoint eller varför inte en bild i Answergarden! Bara fantasin sätter gränser.

5. Redovisa och knyt ihop uppdraget

Uppdraget avslutas med att vi knyter ihop arbetet och sammanfattar vad vi har lärt oss. Finns det något sätt att föra fram vår redovisning och budskapet till andra? Till exempel föräldrar och övriga elever på skolan.

Våra elever valde att redovisa sina kunskaper genom en film. Filmen finns på vår hemsida och används med fördel när ni går igenom svaren med eleverna.

JARDENBERGS FRÅGOR

1. Får jag lov att fotografera dig utan att fråga om lov?

Ja! Lagen om yttrandefrihet är en väldigt stark och viktig lag i Sverige. Den hänger ihop med demokrati, alla människor ska ha rätt att uttrycka sin åsikt. Grundlagen om yttrandefrihet är en av anledningarna till att så många människor vill bo i Sverige och flyr hit. Men lagen ser ut som den gör för att skydda demokratin och inte för att vi ska kunna kränka den enskildes privatliv. Du får fotografera någon utan lov men det smartaste är att fråga först och få ett godkännande, annars är risken stor att någon känner sig kränkt och då gäller en annan lag. (Se nedan)

2. Får jag lov att publicera den bilden på nätet?

Ja! Du får publicera bilden utan lov men det smartaste är att fråga först och få ett godkännande, annars är risken stor att någon känner sig kränkt och då gäller en annan lag. (Se nedan)

3. Får du lov att publicera bilden jag tagit av dig?

Nej! Du äger inte bilden trots att den kanske togs med din kamera, mobil eller på uppmaning av dig, utan det gör den som fotograferade. Här gäller inte yttrandefrihet utan upphovsrätten som reglerar vem som bestämmer om bilden och det är alltid skaparen. Idag tar det bara någon sekund att skapa en bild men jämför med förr i tiden då någon blev tvungen att måla ett porträtt för att få dig avbildad.

4. Gör det någon skillnad (för fotograferingen eller publiceringen) om du är naken på bilden?

Nej! För fotograferingen gör det i stort sett inte någon skillnad, men här är det väldigt lätt att kränka någon så rekommendationen ifrån oss är att låta bli. Tänker du publicera bilden på nätet är det ännu viktigare att tänka sig för, minns att lagen fanns där för att skydda demokratin inte för att vi ska kunna bete oss illa mot våra medmänniskor. Här är det väldigt lätt att komma nära den gräns som innebär en kränkning. Skulle det dessutom vara så att personen är under 18 så kan det innebära att fotograferingen och publiceringen räknas som barnpornografi och det är olagligt!

5. Kan jag sälja bilden av dig, när någon vill använda den i en annons?

Nej! Du har ett särskild skydd till ditt eget namn och ansikte när det gäller kommersiella ändamål. Vill du sälja en bild där det går att se vem personen på bilden är; se till att få tillstånd.

VANLIGA BROTT PÅ NÄTET

Ofta är brotten som man tänker på olaga hot, ofredande, förolämpning och förtal. Men det kan också vara kränkande fotografering, hets mot folkgrupp, brott mot personuppgiftslagen, PUL, och sexuellt ofredande. Allt otrevligt som sker på nätet är inte olagligt, även om det kan upplevas som mycket obehagligt och kränkande för den som drabbas. Om man blir utsatt för anklagelser på internet och polisanmäler det, kan det rubriceras som förtal eller förolämpning. Förtal och förolämpning regleras i Brottsbalken 5 kap, som handlar om ärekränkning.

Allt ska inte utredas – ibland går yttrandefriheten före!

Ärekränkingsbrotten, det vill säga förtal och förolämpning, är lite speciella brott eftersom de inte faller under allmänt åtal, som de flesta andra brott.

Det innebär att man vanligtvis inte ska inleda en förundersökning, även om det är ett brott, eftersom lagstiftaren har ansett att yttrandefriheten, som är grundlagsskyddad, är viktigare.

Det är alltså bara i undantagsfall som polis och åklagare får gå vidare och hjälpa den drabbade. Då handlar det ofta om sådant som förknippas med sexualitet, rasism eller att någon pekats ut som grovt kriminell. Och att det har fått en väldigt stor spridning.

Mer om förtal och förolämpning på åklagarmyndighetens webbplats

Om den drabbade personen vill finns det andra sätt att gå vidare, än att gå via Polisen. Man kan driva saken i domstol som ett enskilt åtal, genom att stämma förövaren.

Källa: Polisen.se